

Vykořeněný básník

Louis Fűrnberg se narodil před 111 lety v rodině židovského majitele textilního podniku v Jihlavě. Jeho matka Berta zemřela ještě v roce jeho narození na tuberkulózu. Otec Jakob se podruhé oženil a rodina se s malým Louisem přestěhovala do centra Karlových Varů, kde si v části zvané Rybáře otevřela keramickou dílnu. V roce 1913 se zde narodil Louisův mladší bratr Walter. Louis Fűrnberg vystudoval gymnázium a následně se na přání otce vyučil uměleckým keramikem. Práce v továrně se ale musel vzdát kvůli plicnímu onemocnění, kterým trpěl od raného dětství. Již v mládí psal básně, byl úspěšným pianistou a zpěvákem balad. Ještě jako neplnoletý se začal zajímat o politiku a brzy stejně jako mnoho jeho současníků přijal za své ideály komunistické strany. V roce 1927 se přestěhoval do Prahy, kde tři roky studoval na německé obchodní akademii.

1 Básník, prozaik, překladatel a literární vědec Louis Fűrnberg na fotografii pořízené v roce 1949 v Praze.

Někdy zaujetí žene vpřed na nebe rakety

Zprvu se živil jako novinář, přispíval do řady českých i německých levicových periodik. V letech 1933-1935 spolupracoval s Arbeiter Illustrierte Zeitung (Ilustrované noviny pracujících) a Gegenangriff (Protiútok), kde vystupoval proti nacistické ideologii. Ve stejné době vedl německou divadelní skupinu Echo von links (Echo zleva) a pro její potřeby vytvořil, částečně pod vlivem voicebandu E. F. Buriana, žánr scénické kantáty. Tu definoval jako „interpretaci a vysvětlení jisté politické akce silou slova a hudby“. Skupina sklízela úspěchy na vystoupeních v SSSR, v Paříži a také v pražském divadle D34. V letech 1932-1938 vytvořil Fűrnberg řadu scénických kantát, jako například Die Feststellung (1933, Konstatování), Rechenschaft über uns (1933, Svědectví o nás) nebo Alarm (1933). Kromě Echo von links založil ještě soubor Das neue Leben (Nový život), který vedl spolu se svým přítelem básníkem Kurtem Barthelem. Při práci v divadelních skupinách se seznámil se svou budoucí ženou Lotte Wertheimerovou, dcerou rakousko-židovského podnikatele. Ten se sice vehementně stavěl proti sňatku s Fűrnbergem, ale nebylo mu to nic platné. Lotte a Louis vstoupili do manželství v říjnu 1937.

Rok po svatbě odjel Fűrnberg do švýcarského Lugana, kde si léčil plicní tuberkulózu. Tuto zkušenost přetavil do značně autobiografického a působivě napsaného románu Der Urlaub (Dovolená), který prvně vyšel až po jeho smrti v roce 1962. Fűrnberg v něm vypráví niterný příběh venkovského učitele, básníka a sudetského Němce Franze Kassnera, který přijíždí do Lugana, aby překonal zákeřnou plicní nemoc a celkově se zotavil. Zažije zde pozoruhodná setkání s umělci a hluboké milostné vzplanutí k mladé Američance, které však skončí tragicky. Opustí uměleckou bohému v Luganu a vrátí se do západních Čech, aby překonal svoje osobní neštěstí a aktivně se zapojil do boje proti nastupujícímu nacismu v českém pohraničí v 30. letech.

Když se mnou nejsi ty věší své hlavy květiny

Poklidného manželského štěstí si Fűrnberg neužíval dlouho. Do jeho života zásadním způsobem vstoupila nacistická okupace. Pro svůj židovský původ a protinacistickou činnost se manželé pokusili po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 uprchnout do Polska, ale byli zadrženi a uvězněni. Zatímco Lotte byla po dvou měsících propuštěna a podařilo se jí najít azyl v Londýně, Louis byl vězněn přibližně rok. Prošel mnohými věznicemi, ve kterých byl podroben mučení, jehož vinou částečně ztratil sluch. Jeho manželka se jej snažila všemi možnými způsoby zachránit. Nakonec se jí údajně podařilo uplatit Gestapo penězi svého dědečka Josefa Pfefferkorna a Fűrnberg byl propuštěn a odsunut do Itálie. Lotte se po dobrodružném letu přes Portugalsko a Španělsko se svým manželem setkala v Římě a odtud se společně vydali do Jugoslávie, kde se jim v roce 1940 narodil syn Michael. Další jejich kroky směřovaly do Palestiny, kam po strastiplném útěku přes Řecko a Turecko dorazili o rok později. „My šli a v srdcích znělo nám hlas: Jen pijte, oči mé! Kdo ví, kdo ví, za jaký čas znova

Životní příběh téměř zapomenutého básníka, prozaika, překladatele a literárního vědce Louise Fűrnberga (24. května 1909 - 23. června 1957) by vydal na dobrodružný román. Za dramatických okolností musel tento německy píšící autor opakovaně opustit svůj domov na třídě Milady Horákové. Poprvé, když se mu podařilo uprchnout ze spárů Gestapa, a podruhé, kdy hrozilo jeho zatažení do mlýnice komunistických procesů. „Až jednou přijdu domů, tam, kde jsem se vzal...“ zní verš z Fűrnbergovy intimní básně Epilog plné stesku po městě a vlasti, které musel, stejně jako většina pražských básníků německého jazyka z jeho generace, opustit.

Text – Jaroslav Drobný pracuje v Odboru kultury a sportu na ÚMČ Praha 7 jako koordinátor projektu Art District 7.

Foto a spolupráce – Pražský literární dům. Mezititulky článku tvoří verše z Fűrnbergovy básně Daleké lásce v překladu Miloše Kučery

se spatříme...“ znějí poslední verše z Fűrnbergovy básně Praha napsané ještě před nuceným odchodem z domova.

Období exilu patřilo k nejproduktivnějším. V Jeruzalémě vedl Fűrnberg knižní klub, přispíval do revue Orient Arnolda Zweiga, přednášel a věnoval se esejistice. Ještě pod pseudonymem Nuntius se do dějin světové literatury zapsal lyrickou autobiografií Der Bruder Namenlos (1947, Bratr Bezejmenný), již pod pravým jménem mu v Londýně vyšla umělecky hodnotná sbírka převážně veršů z emigrace Hölle, Hass und Liebe (1943, Peklo, zášť a láska), na konci války napsal baladu Die Spanische Hochzeit (vyd. 1948, Španělská svatba) a básnickou sbírku Gustav Mahlers Heimkehr (1946, Návrat Gustava Mahlera).

Jsem s dobou svázaný tisíci vlákny a dráty

Ale ani život v Palestině nebyl pro Fűrnbergovu rodinu jednoduchý. Obdobně jako jeho přítel prozaik a dramatik Arnold Zweig byl sionisty kritizován za své komunistické přesvědčení. Proto se po konci války toužil navrátit zpět do své vlasti. V roce 1946 se s rodinou opět usadil v Praze, vrátil se do domu v ulici Milady Horákové 846/94 známého jako Molochov, kde již za první republiky krátce bydlel.

Ještě před usídlením v Praze 7 jej ale zasáhla tragická zpráva. Rodiče a další příbuzní, kteří zůstali v Sudetech, se stali obětí holocaustu. Rovněž Lotte našla na stěně Pinkasovy synagogy jména svých strýců, tet a jejich dětí. Po návratu se oba manželé v poválečné Praze vrhli do „nového života“. Ještě téhož roku se jim narodila dcera Alena. Lotte později pracovala v Československém rozhlasu, Louis po únoru 1948 nastoupil na ministerstvo informací, kde řídil oddělení pro obnovu kulturních styků se zeměmi německé jazykové oblasti, a zároveň se stal dopisovatelem levicových novin v Rakousku, Německu, Švýcarsku a Holandsku. V letech 1949-1952 byl velvyslancem radou Československé republiky v NDR, poté pracoval na ministerstvu školství a kultury.

Poválečnou tvorbu naplněnou štěstím z návratu domů vydal ve sbírce Wanderer in den Morgen (1951, Poutník do zítřka). Z pražského prostředí vyrostla jeho nejzdařilejší novela Mozart-Novelle (1947, český jako Amadé a Casanova),

v níž se Mozart v předvečer premiéry Dona Giovanniho setkává v Praze s pověstným dobrodruhem a světoběžníkem Giacomettem Casanovou, který tráví závěr svého bujného života v duchcovském zámku. Pozoruhodná je z této doby i novela Die Begegnung in Weimar (1947, Setkání ve Výmaru) o setkání Goetha s Mickiewiczem.

Rok 1951 se v Československu nesl ve znamení stranických čistek, které byly zaměřeny také na židovské členy komunistické strany. Louis Fűrnberg si musel počestit své jméno na Lubomír Fynberg, což podle některých pramenů postihlo v Československu dalších 60 tisíc až 100 tisíc občanů. Vyvrcholením byl proces s Rudolfem Slánským v roce 1952, který skončil 11 rozsudky smrti. Jedním z popravených byl i Fűrnbergův přítel, velvyslanec v Berlíně Otto Fischl. Pomyslná smyčka se začala stahovat i kolem Fűrnberga. Odvolání zpět do Československa však naštěstí nepřišlo.

... hodiny na římsé tikají bez milosti

Fűrnbergovi se nicméně rozhodli k trvalému přesídlení do východního Německa. V roce 1954 se přestěhovali do Výmaru, kde Louis působil jako zástupce ředitele významné literární instituce Nationale Forschungs- und Gedenkstätten der klassischen deutschen Literatur (Národní výzkumný a památkový ústav klasické německé literatury) a stal se zde také jedním ze zakladatelů časopisu Weimarer Beiträge. Bydleli tehdy ve vile dcery Rainera Marii Rilkeho, básníka, jehož tvorbu Fűrnberg upřímně obdivoval.

Tou dobou byl však již Fűrnberg vnitřně zlomený. Dušič ohrožení byl pro citlivou básníkovu povíť natolik trpkou zkušeností, že se v roce 1955 při návštěvě Prahy zhroutl po těžkém infarktu. Ještě stihl navázat spolupráci s germanistou a pozdější významnou osobností Pražského jara Eduardem Goldstückerem, jehož životní příběh není nepodobný tomu Fűrnbergovu. I Goldstücker musel kvůli svému židovskému původu v roce 1939 opustit Československo, ale na rozdíl od Fűrnberga se mu nepodařilo v padesátých letech vyhnout se dopadající stalinsko-gottwaldovské pěsti - ve vykonstruovaném procesu jej strana odsoudila na doživotí a strávil dva a půl roku v nejtěžších žalářích v Jáchymovské a Leopoldově. Po propuštění z lágrů spolupracoval s Fűrnbergem na

vydávání výboru Goethových básní v českých překladech.

V roce 1957 postihl Fűrnberga druhý infarkt, jenž se pro něj stal ve věku 48 let osudným. Podle svědectví jeho ženy se tak stalo v důsledku procesu s Rudolfem Slánským. Eduard Goldstücker vyslovil přesvědčení, že to bylo kvůli jeho vykonání a vypuzení z Čech. Po smrti manžela působila Lotte Fűrnbergová řadu let jako rozhlasová redaktorka, rovněž se starala o Louisův literární odkaz. Zemřela v lednu 2004 v úctyhodném věku 92 let ve Výmaru.

Louis Fűrnberg po sobě zanechal bohaté literární dílo, které je soustředěno v básních, povídkách a románech. V široké paletě své tvorby vynikl zejména jako lyrický básník. Jeho poezie sahá od politických agitacních básní přes didaktické verše až k jemné intimní přírodní lyrice, jež reflexí přírody připomíná Rainera Marii Rilkeho (1875-1926). Pozůstatost, donedávna ještě uložená ve výmarském Archivu Louise Fűrnberga, přešla do správy Německé akademie umění v Berlíně. Většina jeho tvorby má bezpochyby vysokou hodnotu a je kromě Německa stále vydávána také ve Švýcarsku, Francii či Itálii. Jako významný zprostředkovatel mezi českou a německou literaturou a kulturou přeložil Fűrnberg řadu básní z češtiny. Vyšly ve sbírce Aus Böhmens Hain und Flur. Verse tschechischer Dichter (1954, Z českých luhů a hájů. Verše českých básníků), v níž uvedl básně Jana Nerudy, Vladimíra Holana a dalších. Každý, kdo by měl chuť se blíže seznámit s lyrickou tvorbou Louise Fűrnberga, může sáhnout po českém výběru jeho poezie, jež uspořádala Jarmila Urbánková pod názvem Sláva života (1954).

I přes své nezpochybnitelné kvality je u nás tento „blouznivec, snilek, myslitel, obšťastňovatel světa a poutník noci“, jak své alter ego sám popsal v románu Der Urlaub, stále málo znám. To však nijak nesnižuje jeho literární velikost. Ve Výmaru můžete vidět jeho bustu, sedmítkové písničkové Louise Fűrnberga pak označuje pamětní deska s portrétem z dílny Karla Štojdla na domě v ulici Milady Horákové 94, kde prožil podstatnou část svého pražského života. Připomíná osud německy píšícího spisovatele a Československého občana, jenž své vynucené odchody, vysněné návraty a počty vykořenění přetavil v pozoruhodné umělecké dílo. ●